

UCHWAŁA

23 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Łodko (przewodniczący)

SSN Adam Doliwa (sprawozdawca)

SSN Piotr Telusiewicz

na posiedzeniu niejawnym 23 października 2024 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa B. D.

przeciwko zarządcy masy sanacyjnej [...] spółki z ograniczoną odpowiedzialnością
w restrukturyzacji w W.

o zapłatę,

na skutek przedstawienia przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku

postanowieniem z 3 kwietnia 2024 r., I AGz 12/24,

zagadnienia prawnego:

"Czy zakaz egzekucji z art. 312 ust. 4 ustawy z 15 maja 2015 r.
Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn. Dz.U. z 2022 r., poz. 2309) ma
wpływ na bieg terminu upadku zabezpieczenia hipotecznego
z art. 754¹ § 1 k.p.c.?"

podjął uchwałę:

**Termin upadku zabezpieczenia hipotecznego na
nieruchomości dłużnika (art. 754¹ § 1 k.p.c.) nie biegnie, gdy na
podstawie art. 312 ust. 4 Prawa restrukturyzacyjnego
niedopuszczalne jest skierowanie egzekucji do majątku dłużnika.**

Adam Doliwa Mariusz Łodko Piotr Telusiewicz

[D.R.]

UZASADNIENIE

1. Postanowieniem z 3 kwietnia 2024 r. Sąd Apelacyjny w Gdańsku, w sprawie z powództwa B.D. przeciwko zarządcy masy sanacyjnej [...] spółki z ograniczoną odpowiedzialności w restrukturyzacji w W. o zapłatę, na podstawie art. 390 § 1 w zw. z art. 397 § 3 k.p.c. przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozpoznania powyższe zagadnienie prawne, które wyłoniło się na tle następującej sprawy:

2. W dniu 19 marca 2018 r. B.D. wniosła przeciwko [...] spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w W. pozew o zapłatę 1 908 724,20 zł z ustawowymi odsetkami wraz z wnioskiem o udzielenie zabezpieczenia roszczenia. Sąd Okręgowy w Gdańsku postanowieniem z 29 marca 2018 r. udzielił zabezpieczenia roszczenia powódki przez ustanowienie na jej rzecz hipotek przymusowych w kwocie 1 852 833,39 zł oraz do kwoty 205 870,38 zł na nieruchomościach pozwanej.

Dnia 17 kwietnia 2020 r. Sąd Rejonowy Gdańsk-Północ w Gdańsku otworzył postępowanie sanacyjne dłużnika, tj. [...] spółki z ograniczoną odpowiedzialności w W., odebrał zarząd dłużnikowi, wyznaczył zarządcę oraz oddalił wniosek o ogłoszenie upadłości.

Wyrokiem z 20 grudnia 2022 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku uwzględnił powództwo B.D. przeciwko [...] spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w W. o zapłatę 1 908 724,20 zł z ustawowymi odsetkami.

W terminie tygodnia od uprawomocnienia się tego wyroku powódka złożyła wniosek o nadanie wyrokowi klauzuli wykonalności, a postanowieniem z 24 marca 2023 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku wniosek uwzględnił. Pismem z 7 czerwca 2023 r. pozwana spółka złożyła wniosek o wydanie postanowienia stwierdzającego upadek zabezpieczenia udzielonego postanowieniem Sądu Okręgowego w Gdańsku z 29 marca 2018 r., z uwagi na uprawomocnienie się z dniem 28 grudnia 2022 r. wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku (art. 754¹ § 1 k.p.c.).

Postanowieniem z 8 lipca 2023 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku oddalił wniosek zarządcy masy sanacyjnej [...] spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w restrukturyzacji w W. o stwierdzenie upadku zabezpieczenia. Sąd Okręgowy

przyjął, że przed upływem dwóch miesięcy od uprawomocnienia się wyroku powódka złożyła wniosek o nadanie klauzuli wykonalności. Nie mogła jednak wszcząć postępowania egzekucyjnego z uwagi na zakaz wynikający z art. 312 ust.4 ustawy z dnia 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn. Dz.U. 2024, poz. 1428, dalej: „pr.r.”), zatem nie było podstaw do uznania, że spełniły się przesłanki z art. 757 k.p.c. a *contrario*.

Na postanowienie Sądu Okręgowego z 8 lipca 2023 r. zażalenie do Sądu Apelacyjnego wniosła pozwana domagając się jego zmiany przez uwzględnienie jej wniosku o stwierdzenie upadku zabezpieczenia i zasądzenie od powódki na rzecz skarżącej kosztów postępowania zażaleniowego. Zdaniem skarżącej, złożenie przez powódkę wniosku o nadanie klauzuli wykonalności nie zapobiegło upadkowi zabezpieczenia, ponieważ wniosek taki nie jest elementem postępowania egzekucyjnego.

W odpowiedzi na zażalenie powódka wniosła o jego oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

3. Po pierwsze należy zauważyć, co podniósł także Sąd Apelacyjny, że w orzecznictwie prezentowany jest pogląd, iż złożenie przez wierzyciela wniosku o nadanie klauzuli wykonalności nie ma wpływu na bieg terminu z art. 754¹ § 1 k.p.c., którego upływ skutkuje upadkiem zabezpieczenia, a dopiero złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji prowadzi do zapobieżenia skutkom jego upływu, przewidzianym w przedmiotowym przepisie. W sprawach przed sądami *meriti* zakończonych orzeczeniem uwzględniającym roszczenie, które zostało wcześniej zabezpieczone, dalsze trwanie zabezpieczenia jest uzasadnione o tyle, o ile ma to służyć podjęciu przez uprawnionego działań zmierzających do wyegzekwowania należności. Zgodnie z art. 754¹ § 1 k.p.c. wierzyciel ma na to dwa miesiące. Bieg tego terminu rozpoczyna się z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego roszczenie. Wiele argumentów wynikających z uznanych metod interpretacji tekstów prawnych, na czele z wykładnią językową art. 754¹ § 1 k.p.c. przemawia za przyjęciem, że zabezpieczenie w postaci hipoteki przymusowej upada, gdy uprawniony przed upływem dwóch miesięcy od uprawomocnienia się orzeczenia uwzględniającego jego roszczenie nie

doprowadził do wszczęcia egzekucji. Bez wpływu na bieg przedmiotowego terminu pozostaje natomiast złożenie wniosku o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności. W orzecznictwie akcentuje się przy tym, że postępowanie klauzulowe ma charakter pośredni, a nadanie klauzuli wykonalności jest czynnością jedynie łączącą się z postępowaniem egzekucyjnym w tym sensie, że bez uzyskania tytułu wykonawczego nie jest możliwe wszczęcie egzekucji; jednakże samo postępowanie klauzulowe nie mieści się w jego zakresie (zob. postanowienie SN z 4 listopada 2014 r., III SPP 223/14). Czynności podejmowane w ramach postępowania klauzulowego, jakkolwiek stanowią warunek *sine qua non* wszczęcia egzekucji sądowej, nie są elementem postępowania egzekucyjnego (zob. uchwałę SN z 4 sierpnia 2016 r., III SPZP 1/16), a postępowanie klauzulowe ma charakter autonomiczny (zob. postanowienie SN z 10 maja 2000 r., III CZ 48/00). Złożenie zatem wniosku o nadanie klauzuli wykonalności nie jest zatem wniesieniem o dokonanie czynności egzekucyjnych w art. 754¹ § 1 *in fine* k.p.c.

4. Zgodnie z art. 312 ust.4 pr.r. skierowanie egzekucji do majątku dłużnika wchodzącego w skład masy sanacyjnej oraz wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu roszczenia lub zarządzenia zabezpieczenia roszczenia na tym majątku jest niedopuszczalne po dniu otwarcia postępowania sanacyjnego. Przy czym, w przeciwieństwie do postępowania egzekucyjnego, w przyspieszonym postępowaniu układowym i w postępowaniu układowym, niedopuszczalność wszczęcia egzekucji w postępowaniu sanacyjnym dotyczy zarówno wierzytelności objętych z mocy prawa układem (art. 150 pr.r.), jak i wierzytelności wyłączonych z układu (art. 151 pr.r.); wystarczy, że egzekucja została skierowana do składników majątku dłużnika, które wchodzi do masy sanacyjnej. Zakaz ten odnosi się zatem także do wierzytelności zabezpieczonych rzeczowo, np. przez ustanowienie hipoteki, i kierowanych do przedmiotu zabezpieczenia, który został objęty masą sanacyjną.

Należy także zauważyć, że wszczęcie przez wierzyciela postępowania egzekucyjnego, w sytuacji jego niedopuszczalności z uwagi na otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego, może mieć dla niego negatywne konsekwencje finansowe, gdyż to wierzyciel pokrywa wszelkie koszty niecelowo wszczętej egzekucji. Zgodnie bowiem z art. 30 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach

komorniczych (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 377), w razie oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego lub wskazania we wniosku o wszczęcie egzekucji osoby niebędącej dłużnikiem, komornik wydaje postanowienie o pobraniu od wierzyciela opłaty stosunkowej w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia. Za takie niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego w rozumieniu przywołanego przepisu może być uznane skierowanie egzekucji do majątku dłużnika będącego w restrukturyzacji. Tak więc jeśli wierzyciel, który w celu realizacji ustawowego obowiązku wszczęcia egzekucji, co ma zapobiec upadkowi zabezpieczenia jego roszczenia ustanowionego przed wydaniem wyroku, podejmuje w istocie pozorne czynności, gdyż wie z góry, że nie odniosą one skutku, będzie musiał ponieść koszty tego postępowania

5. *Prima facie* można by bronić poglądu, że zakaz wszczęcia egzekucji z art. 312 ust 4 pr.r. nie wstrzymuje biegu tego terminu, ponieważ nie wynika to *expressis verbis* z ustawy. Z tym, że należy mieć na względzie, iż podstawowym celem ograniczenia ustanowionego w art. 312 ust.4 pr.r. jest zapewnienie prawidłowego toku postępowania sanacyjnego, a nie eliminacja zabezpieczeń rzeczowych na majątku dłużnika; tym bardziej, że konstytucyjna ochrona określonego prawa majątkowego nie może być pozorna i obejmuje także zagwarantowanie możliwości jego realizacji (zob. wyrok TK z 19 grudnia 2002 r., K 33/02). Z uwagi na powyższe za doniosłą należało uznać kwestię prawną, sprowadzającą się do pytania, czy niedopuszczalność egzekucji ustanowiona w art. 312 ust. 4 pr.r. ma wpływ na termin z art. 754¹ § 1 k.p.c.

6. W ocenie Sądu Najwyższego przykładem takiej pozornej ochrony jest przewidziana w art. 754¹ § 1 *in fine* k.p.c. możliwość zapobieżenia przez uprawnionego upadkowi zabezpieczenia hipotecznego, ustanowionego na nieruchomości dłużnika objętego postępowaniem sanacyjnym, przez wniesienie o dokonanie czynności egzekucyjnych, w sytuacji, w której jednocześnie art. 312 ust. 4 pr.r. czyni niedopuszczalnym skierowanie egzekucji do majątku wchodzącego w skład masy sanacyjnej dłużnika .

Z jednej strony bowiem uprawniony wierzyciel dysponuje prawomocnym orzeczeniem sądu uwzględniającym jego roszczenie i zabezpieczeniem takiego

roszczenia udzielonym przez obciążenie nieruchomości obowiązanego hipoteką przymusową, co więcej przysługuje wierzycielowi termin, do końca którego może wnieść o dokonanie czynności egzekucyjnych. Podkreślenia wymaga, że wyznaczony przez ustawodawcę termin upadku zabezpieczenia jest pozostawionym wierzycielowi terminem końcowym dla wszczęcia egzekucji, z wykorzystaniem dotychczasowego zabezpieczenia. Dotyczy to również hipoteki przymusowej ustanowionej dla zabezpieczenia dochodzonego, a następnie prawomocnie zasądzzonego roszczenia pieniężnego. W ciągu dwóch miesięcy powinien wierzyciel złożyć do sądu wniosek o nadanie klauzuli wykonalności i wystąpić do komornika o wszczęcie egzekucji z obciążonej nieruchomości, by wyegzekwować świadczenie z pierwszeństwem należnym mu z racji hipoteki. W przeciwnym razie ustanowiona w toku postępowania zabezpieczającego hipoteka przymusowa wygaśnie z powodu upadku zabezpieczenia, a spóźnioną egzekucję będzie można prowadzić z mienia dłużnika osobistego, bez przywilejów hipotecznych.

Z drugiej strony zaś uprawniony wierzyciel w omawianej sytuacji nie może jednak skorzystać ze swego prawa i go chronić, gdyż objęty jest zakazem prowadzenia egzekucji i nie może zapobiec upadkowi zabezpieczenia.

Powyższa sytuacja jest nie do pogodzenia z podstawową zasadą prawa prywatnego, tj. zasadą przestrzegania słuszności w stosunkach cywilnoprawnych oraz zasadą ustrojową, z której wynika postulat urzeczywistniania przez Rzeczpospolitą Polską sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji RP). Zasada słuszności wyraża wszak prawidłowość polegającą na tym, że wszelkie instytucje cywilnoprawne aspirują do tego, by być rozwiązaniami słusznymi, a więc z moralnego punktu widzenia sprawiedliwymi.

Udzielając odpowiedzi na przedstawione zagadnienie prawne, Sąd Najwyższy kierował się prokonstytucyjną wykładnią przepisów art. 312 ust. 4 pr.r. i art. 754¹ § 1 k.p.c. W świetle art. 64 ust. 1 w zw. z art. 21 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP powszechne konstytucyjne prawo do posiadania mienia (własności i innych praw majątkowych) oraz do jego ochrony ze strony państwa,

obejmuje zagwarantowanie możliwości realizacji takiego prawa majątkowego, co w szczególności odnieść należy także do hipoteki przymusowej ustanowionej dla uprawnionego wierzyciela w postępowaniu zabezpieczającym. Wymaga podkreślenia, że ochrona określonego prawa majątkowego, zwłaszcza w konstytucyjnym rozumieniu, polegać musi na rzeczywistej, a nie tylko formalnoprawnej możliwości jego realizacji, tj. na efektywnej możliwości uzyskania przez podmiot uprawniony zaspokojenia jego majątkowego interesu. Sąd Najwyższy dostrzega, że na podstawie art. 754¹ § 1 k.p.c. sąd wprowadzić może postanowić o przedłużeniu na czas oznaczony okresu obowiązywania zabezpieczenia, jednak ustawodawca nie wskazał przesłanek uzasadniających wydanie takiego postanowienia, co przesądza, iż możliwość jego wydania nie stanowi wystarczającej gwarancji ochrony praw majątkowych wierzyciela, w szczególności wierzyciela hipotecznego. Również Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 25 października 2016 r. (SK 71/13, OTK-A2016, poz. 81), stwierdził, że z perspektywy konstytucyjnej o upadku z mocy prawa zabezpieczenia, w tym wygaśnięciu hipoteki przymusowej chroniącej prawa majątkowe wierzyciela, można mówić tylko w sytuacji, gdy występuje realna możliwość ochrony tych praw. Natomiast ustawowy mechanizm prowadzący *de facto* do kreacji pozornej ochrony prawa majątkowego przez zabezpieczenie, które staje się od razu nieskuteczne, wzbudził w sprawie rozpatrywanej przez Trybunał wątpliwości konstytucyjne.

7. Przewidziany w art. 754¹ § 1 k.p.c. termin upadku zabezpieczenia przez hipoteki przymusowej na nieruchomości dłużnika nie biegnie, gdy na podstawie art. 312 ust. 4 pr.r. niedopuszczalne jest skierowanie egzekucji do majątku dłużnika. Oznacza to, że wierzyciel, którego wierzytelność jest z mocy prawa wyłączona z układu, co w szczególności dotyczy wierzytelności zabezpieczonej na mieniu dłużnika hipoteką (art. 151 ust. 2 pr.r.), będzie mógł wszcząć egzekucję po prawomocnym zatwierdzeniu układu, lub gdy dojdzie do umorzenia postępowania restrukturyzacyjnego (art. 325 pr.r.). Przemawia za tym potrzeba ochrony interesu wierzyciela, którego roszczenie wprowadzić zostało zabezpieczone hipoteką przymusową, wpisaną do księgi wieczystej nieruchomości jeszcze przed wszczęciem postępowania sanacyjnego, a uprawniony znalazł się w sytuacji, w której prawomocny wyrok uwzględniający powództwo został wydany już

w stosunku do dłużnika objętego rygorami postępowania restrukturyzacyjnego.

Podstawowym celem ograniczenia z art. 312 ust. 4 pr.r. jest zapewnienie prawidłowego toku postępowania sanacyjnego, a nie eliminacja zabezpieczeń rzeczowych na majątku dłużnika; przy tym konstytucyjna ochrona określonego prawa majątkowego obejmuje także zagwarantowanie możliwości jego realizacji.

Przeciwnie stanowisko oznaczałoby, że zgodnie art. 312 ust.1 pr.r. po dniu otwarcia postępowania sanacyjnego kierowanie egzekucji do majątku dłużnika wchodzącego w skład masy sanacyjnej oraz wykonanie postanowienia o zabezpieczeniu roszczenia lub zarządzenia zabezpieczenia roszczenia na tym majątku jest niedopuszczalne, a tym samym uprawniony zostałby ustawowo pozbawiony możliwości dokonanie czynności egzekucyjnych, co narażałoby go na upadek zabezpieczenia wskutek upływu terminu z art. 754¹ § 1 k.p.c. Tym samym roszczenie wierzyciela, mimo, że zabezpieczone hipoteką przymusową wpisaną do księgi wieczystej nieruchomości należącej do dłużnika objętego postępowaniem sanacyjnym, pozbawione byłoby rzeczywistej ochrony prawnej, a jego prawo hipoteki wydrążone z systemowej i ustawowej funkcji. W istocie taka hipoteka, wobec brzmienia art. 312 ust.1 pr.r. w zw. z art. 754¹ § 1 k.p.c., efektywnie nie realizowałaby określonego i gwarantowanego przez art. 65 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz. U. z 2023 r., poz.1984) celu w postaci zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności, i nie byłaby prawem, na mocy którego wierzyciel może dochodzić zaspokojenia z nieruchomości bez względu na to, czyją stała się własnością, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości.

8. Reasumując, przytoczone w uzasadnieniu racje i argumenty przemawiały za udzieleniem odpowiedzi jak w uchwale.

Adam Doliwa Mariusz Łodko Piotr Telusiewicz

(K.W.)

[r.g.]

